

15857

V. AVARIN

RAK-POLIITILINE KIRJANDUS-TALLINN

ABIKS
MAJANDUS-POLIITILISE GEOGRAAFIA
ÕPPIJAILE

V. Avarin

HIINA

RK „POLIITILINE KIRJANDUS“
TALLINN — 1946

¹¹⁸¹⁷
A-15884

Hiina on viies riik maailmas oma territooriumi suuruselt. Hiina pindala on ligi 9,5 miljonit ruutkilomeetrit ja ületab suuruselt Lääne-Euroopa pindala peaaegu kahekordselt.

Põhjast piirab Hiinat Nõukogude Liit ja Mongoolia rahvavabariik, läänest Nõukogude Liit ja Afganistan, lõunast India, Burma ja Indo-Hiina, idast Lõuna-Hiina meri, Ida-Hiina meri, Kollane meri ja Korea. Suurem osa Hiina maapiirist kulgeb üle kõrgete mäeahelike või läbi kõrbede. Nii lahutab Indiat ja Hiinat maailma kõrgeim mäeahelik — Himaalaja, osa piiri Hiina ja Kesk-Aasia nõukogude vabariikide vahel kulgeb üle Tien-Šani mägede, piir Mongoolia rahvavabariigiga läbib Gobi kõrbe.

Kogu maa territooriumist hõlmab 18 provintsist koosnev Päris-Hiina ligi 4 miljonit ruutkilomeetrit. „Välis-Hiina“, täpsemalt — Mandžuuria (ligi 1 100 000 ruutkilomeetrit), Sise-Mongoolia (ligi 1 500 000 ruutkilomeetrit), Sinkiang (ligi 1 400 000 ruutkilomeetrit), Tiibet (ligi 900 000 ruutkilomeetrit), Sikangi provints ja osa Tsinhaist tiibetlasist rahvastikuga — omab koguulatuse üle 5,5 miljoni ruutkilomeetri. Päris-Hiina elanike arvu hinnatakse ligikaudu 400 miljonile inimesele ja Mandžuuria elanikkonda 40 miljonile, seevastu Sise-Mongoolia, Sinkiangi, Tiibeti, Sikani ja Tsinhai elanikkonda kõigest umbes 20 miljonile, olgugi et nende piirkondade territoorium on ligi pool kogu Hiina pindalast.

Mandžuuria ja mõned Sise-Mongoolia rajoonid välja arvatud, ei ulatu hiinlaste arv koloniaalpiirkonnis isegi 10%-ni elanikkonnast. Neis piirkonnis elavad peamiselt mongolid, uiguurid ja tiibetlased. Vähene elanikkonna arv Hiinale kuu-

luvais Kesk-Aasia piirkonnis on seletatav peamiselt ebasoodsate looduslike tingimustega neil maa-aladel. Need on ulatuslikud kõrved, poolkõrved või mägi-alad ja kiltmaad, nagu näiteks Tiibet, mille elanikkond on 3,5 miljonit inimest. Ligi 3—3,5 miljoni elanikuga Sinkiangi provintsi kuulub suur Taklamakani kõrb, kus leidub oaase ainult kõrvepiirkonna äärtel, jne.

Hiina kliimat määrab tema asend paras- ja lähistroopilises vööndis 18. ja 53. põhjalaiuse kraadi vahel. Kuna aga talvel Páris-Hiinas ja Mandžuurias puhuvad tuuled Kesk-Aasia külmilt kiltmailt ja suvekuumust jahutavad niisked mussoon-tuuled Vaiksele ookeanilt, on Hiina kliima üldiselt jahedam kui samadel laiuskraadidel asuvate Euroopa maade kliima. Suvemussoonid toovad rikkalikku ja kestvat vihma. Seetõttu toimuvad jõgede üleujutused Hiinas tavaliselt suvel. Sademetehulk mitmesuguseis Hiina rajoonides on väga ebaühtlane ja sõltub sellest, kui kaugel asub üks või teine piirkond rannikust, kas seal on mägesid ja metsi, mis niiskust koondavad, jne.

Páris-Hiina oma laus- ja mägismaadega ning suurte viljakandvate pinnasealadega on tihedalt seotud Vaikse ookeani vesikonnaga. Vaikse ookeani mered moodustavad ligi ühe kolmandiku — üle 7 000 kilomeetri — kogu Hiina piirist. Majanduslikke sidemeid välismaailmaga pidas Hiina iidsest ajast eeskätt sadamate kaudu, mis asuvad nende merede rannikul. Tähtsaim Hiina sadamaist on Šanghai. Jaapanlaste okupatsiooni eel loendati Šanghais, mis oli ühtlasi Hiina töötlevtööstuse tähtsaimaks keskuseks, ligi 4 miljonit elanikku, neist ligi 500 000 tööstus- ja transporttöolist. Peaaegu pool kogu Hiina töötlevtööstusest oli koondatud Šanghaisse; Šanghai kaudu suunati üle 50% kogu Hiina väliskaubandusest; Šanghaisse oli investeeritud ligi $\frac{1}{3}$ kõigist väliskapitalidest Hiinas. Peale Šanghai on Hiina suurimaiks linnadeks Peiping (Peking), Hiina vana pealinn umbes 1,4 miljoni elanikuga, Tientsin — ligikaudu sama elanikearvuga, Kanton ja Nanking — kumbki enam kui miljoni elanikuga, Mukden ja Harbiin — Mandžuuria linnad, esimene 1,5 miljoni, teine 750 tuhande

elanikuga. Peaaegu kõik need linnad ei ole ainult tähtsad kaubanduslikud ja administratiivsed, vaid ka tööstuslikud keskused.

Hiinat läbivad paljud jõed; kõik tähtsamad neist kuuluvad Vaikse ookeani vesikonda. Pikim ja veerohkeim jõgi on Jangtsekiang (5 100 kilomeetrit), mille vesikond hõlmab Kesk-Hiinat. Suurvee ajal sõidavad merelaevad veeväljasurvega kuni 15 000 tonni vastuvett ülespoole enam kui tuhande kilomeetri kaugusele Jangtse jõesuudmest. Teine suur jõgi — Hoangho — mis läbib Põhja-Hiinat, on vaid mõnisada kilomeetrit Jangtsest lühem, kuid on laevatatav ainult lamedapõhjalistele džunkedele. Kolmas tähtsam jõgi — Sikiang — pikkusega ligi 2 000 kilomeetrit, niisutab Lõuna-Hiinat. Tema suudmes asub suur Kantoni sadam. See jõgi on laevatatav oma alamjooksul.

Puudulikult väljaarendatud raudteevõrgu juures on Hiinas peaaegu kõigil jõgedel suur tähtsus ühendusteena. Džunked ja paadid, liikudes aerude või purjede abil, mis kinnitatud ritvadest tugiraami või mastide külge, veavad tänapäevani jõgedel ja kanalil suuri koormaid. Peale selle kasutatakse jõgesid Hiinas ulatuslikult riisi- ja muude põldude niisutamiseks. Paljudes piirkondades moodustavad niisutatavad maa-alad 60—70% kogu haritavast maast.

Raudteevõrk hõlmab vaid Päris-Hiinat, Mandžuuriat ja väikest osa Sise-Mongooliast. Kogu raudteevõrgust üldpikkusega ligi 26 000 kilomeetrit langeb kuni 40% Mandžuuriale. Peaaegu kõik tähtsamad raudteed Hiinas ehitati väliskapitali abil ja olid alati välismaise kontrolli all.

Hiina loodusvarasid kasutati seni üsna vähesel määral. Hiinas leidub tohutuid maapõuevarasid, neid aga on alles vähe uuritud. Ent on kindlaks tehtud, et Hiina on ülikirikas kivisöe poolest. Hiina suurimaks kivisöebasseiniks on rajoon, kuhu kuulub Šansi ja Kuangsu põhjaosa ja Ningsia lõunaosa. Palju sütt leidub Mandžuurias, Setšuanis, Jünnanis. Hiinas on suuri rauamaagi lademeid (tagavarasid hinnatakse 1,5 miljardile tonnile), palju inglistina maaki, antimoni, volframi. Hiina maapõues on vaske, tina, tsinki, maaõli, soola,

kulda ja muid kasulikke loodusvarasid. Sellest hoolimata toodeti siin suhteliselt suurel määral ainult sütt, inglistina, volframit ja antimoni. Päris-Hiinas on peaaegu täiesti kasutamata ka tohutud vee-energia allikad. Suuremaid söekaevandusi on ainult Lõuna-Mandžuurias, Hebeas, Šantungis — piirkonnis, mis asuvad rannikule suhteliselt lähedal.

Rauamaagi leiukohtade vöönd ladestub lõuna pool Jangtse jõge. See vöönd ulatub Nankingist Hankouni. Suured rauamaagi lademed asuvad ka Mandžuurias ja Kalgani, Hebea, Hunani ning Šansi rajoonis. Tootmine toimub peamiselt Lõuna-Mandžuurias ja Jangtse vesikonnas. On avastatud naftat ja seda toodetakse üsna vähesel määral Šensi, Kuangsu, Setšuari ja Sinkiangi provintssides. Inglistina, antimoni, volframi, tsingi ja tina tähtsaimad leiukohad asuvad Lõuna-Hiinas.

Setšuari provints on rikas kivisoola poolest, eriti suurtes hulkades aga toodetakse soola rannikul mereveest. Jaapan vedas iga aasta Hiinast välja miljoneid tonne soola. Oma keemiatööstust varustas Jaapan soolaga, mis toodetud peamiselt Hiinas. Ka Jaapani metallurgia töötas peamiselt Hiinast hantitud koksistatud sütega; okupeeritud Hiina piirkonnad olid Jaapani metallurgia tähtsaks varustajaks rauamaagiga.

*

Hiina on põllumajanduslik maa. Ligi 80% elanikkonnast elab maal ja tegeleb põllumajandusega. Suur osa linnade elanikkonnast elatub põllumajandussaaduste töötlemisest ja nendega kaubitsemisest. Sellest hoolimata ei suutnud Hiina põllumajandus viimaste aastakümnete jooksul rahuldada maa elanikkonna tarvidusi toiduainete alal. Aastast aastasse imporditi Hiinasse suurel hulgal riisi, nisu, suhkrut ja muid toiduaineid. Ainult Mandžuurial oli suur positiivne kaubandusbilanss toiduainete alal. Aeg-ajalt kannatavad Päris-Hiinas terved maakonnad üleujutuste, põua või sõjalise laastamise tagajärjel kohutavat näljahäda. Sadu tuhandeid inimesi on surnud näljasurma. Kõik on tingitud sellest, et Hiina põllu-

majandus on ajast maha jäänud, et temas etendavad valitsevat osa feodalismi jäänused.

Kogu Hiina territooriumist loetakse üht kolmandikku — ligi 300 miljonit hektaari — põlluharimiskõlblikuks. Haritakse kõigest ligi 75 miljonit hektaari, seega mitte üle veerandi harimiskõlblikust pindalast. Enam kui pool kogu haritavast maast Hiinas kuulub suurmaaomanikele. Talupoegadele — kehvikule ja keskmikele — kuulub vähem kui üks kolmandik kogu haritavast maast. Talupoegade enamiku maatükkideks on partsellid, mille keskmine suurus on $\frac{1}{4}$ hektaari ümber. Suure osa oma maast annavad suurmaaomanikud väikeste kruntidena orjustingimusil rendile. Talupojad on tavaliselt sunnitud rendi tasumiseks ära andma 50 kuni 70% kogu viljasaagist. Ent ka väikemaapidajad, kes on nimeliselt oma kruntide omanikud, pole tihti paremas olukorras. Ka neid ekspluateeritakse liiakasuvõtjate ja kaupmeeste poolt.

Mis puutub põlluharimistehnikasse, siis tunneb Hiina põllundus praktiliselt vaid primitiivseid põllutööriistu, mida on kasutatud juba aastatuhandeid. Talupojad, kellel on tavaliselt tibatilukesed krundid või kes on endale sääraseid krundid rentinud ja tihti ei oma tööloomi, harivad maad ja kasvatavad kultuure käsitsi. Hiina maaharija tööviljakus, võrreldes töötajaga tänapäeva põllumajanduses, on sama madal kui kangur-käsitöölise tööviljakus tänapäeva tekstiilvabriku töölise tööviljakuse kõrval.

Hiina tähtsaim põllukultuur on riis. Aastane riisisaak Hiinas hääl lõikusaastail tõuseb kuni 50 miljoni tonnini. Suurel hulgal haritakse ka nisu (saak — 20 miljoni tonni ümber aastas), hirssi, kaoljangi, sojaubasid (mille saak ulatub 10 miljoni tonnini), maisi (üle 8 miljoni tonni). On piirkondi, kus ulatuslikult kasvatatakse puuvilla (saak — 600—900 000 tonni puhastatud puuvilla), teed (saak 400 000 tonni ümber), seesamit, õlinaerist, maapähkleid ja mõningaid muid kultuure. Reas rajoones kasvatatakse siidiusse ja toodetakse taimeõlisisid.

Loomakasvatus on Hiinas üldiselt samal mahajäänud ta-

semel kui põllunduski. Peale väikest tõugu hobuste kasutatakse veoloomiks eesleid, lehma, pühvleid. Rohkesti kasvatakse sigu ja kodulinde. Sõja eel hinnati hobuste ja eeslite üldarvu Hiinas (rändlejate loomad kaasa arvatud) vähemalt kümnele miljonile, suurte sarvloomade arvu 20 miljonile, lambaid ja kitsi oli 30 miljonit ja sigu 90 miljonit.

Moodne vabriku- ja mäetööstus hakkas Hiinas arenema alles 50—60 aastat tagasi. Intensiivsemalt hakkas see arenema alates esimese maailmasõja algusest. See tööstus loodi aga eeskätt väliskapitali poolt. Väliskapitali ülevõim tööstuses oli Hiina poolkoloniaalse seisundi tunnuseid. Kasutades eksterritoriaalsuse õigusi, mis soetatud ebavõrdõiguslike lepingutega, pidasid inglise, jaapani, ameerika ja muud ettevõtjad üsna tulutoovaks — paigutada kapitale tööstusse, transporti ja kaubandusse Hiinas. Söökaevandused (Kailanis, Fušenis ja mujal), rauakaevandused, 50% tekstiilvabrikust, suurem osa laevatehaseist, mehhaanikatehaseist, suured tubakavabrikud ja paljud muud ettevõtted kuulusid inglise, jaapani, osalt ameerika ja muile välismaa ettevõtjaile.

Kergetööstuse harudest on Hiinas saavutanud ulatuslikuma arengu tekstiiltööstus. Sõja eel loendati selles tööstus-
harus 5 miljonit värtnat ja 44 000 kangastelge. Muudest töötlevtööstuse harudest on saavutanud teatava arengu siidi- ja villatööstus, jahu-, tubaka-, tsemendi-, telliskivi-, tiku-, pa-
beri- ja trükitööstus.

Jaapani agressiooni tagajärjel tabas Hiina töötlevtööstust langus. Kõik Páris-Hiina tööstusrajoonid vallutati jaapani vägede poolt juba 1937.—1938. a. Kuna aga jaapanlased ei suutnud neid käitisi varustada toor- ja kütteenetega, jäi töötlevtööstus okupeeritud Hiinas 1942. a. alates seisma. Hiina kannatab praegu suurt puudust tööstuskaupadest. Sellest olukorrast tingitult on taas elustunud talupoegade kodutööndus ja käsitöö, mis on aga ainult tähtsusetul määral suutelised asendada vabrikutööstust ja sisseveo puudumist.

Sõda Hiinas, mida jaapanlased tegelikult alustasid 1931. a., põhjustas ulatuslikke muudatusi Hiina majanduses. Vallutanud Mandžuuria, rajasid jaapanlased siia oma sõjatööstus-

liku toetusbaasi, muutsid selle maa korralikult varustatud sõjaliseks tugialaks. Jaapani ajakirjanduse andmeil andis Mandžuuria juba 1942. a. ühe kolmandiku kogu Jaapani malmi tootangust ja ühe viiendiku terasetootangust. Suurim musta metallurgia keskus Mandžuurias on Anšan. Mandžuurias toodetakse vaske, tina, tsinki, sünteetilist mootorküttainet põlevkivist ja söest, boksiite ja mitmesuguseid muid mäetööstuse tooteid. On loodud suuri keemiatööstusi, rauatöötlemis- ja mehhaanikatehaseid, arsenale, lennuki- ja autotehaseid, suuri kütte- ja vee-energiaga käitatavaid elektrijaamu jne. Kolmekümne kuuest miljonist tonnist söest, mis toodeti 1939. a. Hiinas, oli ligi pool pärit Mandžuriast. Käesoleval ajal annab Mandžuuria umbes 25 miljonit tonni sütt aastas. Seevastu Páris-Hiina territooriumil, mis oli valutatud Jaapani poolt, on maa tööstust tabanud langus.

*

Ammust aega taotles Jaapan Hiina orjastamist, selle suure maa muutmist oma asumaaks. Juba feodaalajastul üritasid jaapanlased Hiina anastamist. 1592. a. organiseeris jaapani samuraide juht Tojotomi Hidejoši sõjakäigu Hiina vallutamiseks. „Lähem mere taha ja viin niinematil Hiina ära“, sõnas Hidejoši enne oma sõjaretke. Kuid too sõjakäik ebaõnnestus täielikult.

XIX sajandi lõpust alates, kus Jaapan asus imperialistlike vallutuste, naaberrahvaste röövimise ja orjastamise teele, pööras ta oma pilgud uuesti toorainerikka Hiina poole. 1894. a. tungis Jaapani militaristlik kildkond sõda kuulutama Hiinale kallale. Esimese Hiina—Jaapani sõja tulemusena (1894.—95. a.) omandas Jaapan tähtsaid positsioone Lõuna-Mandžuurias ja Koreas ning vallutas Formoosa ja Hokoto saarestiku jne. ning kohustas Hiinat maksma Jaapanile tohutut rahalist kontributsiooni.

Kinnitanud kannatlikult Aasia mandrile, hakkas Jaapan ikka rohkem ja rohkem kindlustama oma seisukohti Hiinas. Majanduslikku ja poliitilist sissetungi Hiinasse saatsid kordu-

valt sõjalised ekspeditsioonid. Selliseks agressorlikuks tegevuseks valis Jaapani valitsev klikk sobivamaid rahvusvahelisi olukordi. Üheks, selliseks „kuldseks juhuseks“ jaapani kiskjale oli esimene maailmasõda 1914.—1918. a., kus suurriigid olid Euroopa sündmuste tõttu eemale kistud Kaug-Ida huvidest. Tolles sõjas liitlaste poolel olnud Jaapan okupeeris sakslaste väljaandmise ettekäändel Hiina provintsi Šantungi ja esitas 1915. a. jaanuaris Hiinale kurikuulsad 21 nõudmist, mille rahuldamine oleks tähendanud Hiina täielikku sõltuvust Jaapanist. „21 nõudmist“ nägid ette Jaapani kaugeltki mitte tagasihoidlikke territoriaaltaotlusi ja temale eriliste majanduslike ja poliitiliste õiguste andmist. Tunduva osa oma nõudmistest suutis Jaapan peale suruda hiina tagurlikule Juan-Šikhai valitsusele. Kogu maal puhkes hiina rahva laialdane protestiliikumine jaapani nõudluste vastu. Juan-Šikhai poolt jaapani ultimaatumide vastuvõtmise päev kuulutati hiina rahva poolt „rahvusliku häbi päevaks“.

1917. a. õnnestus jaapanlastel Lansing-Issi kokkuleppe järgi saavutada USA tunnustust Jaapani „eriõigustele“ Hiinas. Jaapani sissetungimist Hiinasse soodustas mõnel määral Inglise-Jaapani liiduleping 1902. aastast. Washingtoni üheksa riigi konverents (1921.—22. a.) lõpetas Inglise-Jaapani liidu, tühistas Jaapani „eriõigused“ Hiinas ja kohustas jaapani sõjavägesid evakueeruma Hiinast.

Jaapani imperialism ei loobunud aga oma kavatsusist. Kümme aastat pärast Washingtoni konverentsi teostas Jaapani militaristlik kiidkond uuesti agressiooni Aasia mandrile. Kasutades proovitud provokatsioonilist meetodit, lavastas Jaapan 18. septembril 1931. a. Mukdeni vahejuhtumi. „Jaapanlaste kaitsmise“ ettekäändel vallutas Kvantungi armee Mandžuuria ja Põhja-Hiina rajoonid. Anastatud maaala kuulutati peagi „iseseisvaks riigiks“ — Mandžukuo. Sellele järgnes järjekordne „vahejuhtum“. 7. juulil 1937. a. tungisid jaapani väeosad Hiinasse ja okupeerisid sellised Hiina elulise tähtsusega keskused nagu Peiping, Tientsin, Šanghai, Hankou, Kanton ja Hiina pealinn Nanking. Jaapani vallutajate küüsi sattusid tööstuslikult enam arenenud ning tiheda-

malt asustatud Ida-Hiina mereäärsed ja Jangtsekiangi alamjooksu basseini rajoonid.

Pärast Hiina vallutamiseks jaapanlaste poolt plaanitud „välksõja“ ebaõnnestumist, mis oli kavatud lõpetada 1938. aasta lõpuks, hakkas Jaapan pikaajalise, kauakestva sõja olukorras teostama oma plaane Hiinas hoopis uute vahenditega. Ainult toore jõu ja avaliku asumaa-režiimi kasutamine ei vastanud kujunenud olukorrale. Hiina rahva rahvuslik vabastusvõitlus ja vabadustarmastavate maade solidaarsuse liikumine Hiina suhtes sundis Jaapani imperialiste otsima teisi vorme ja meetodeid oma Hiina poliitika teostamiseks.

1938. a. detsembriks avaldas Jaapani peaminister prints Konoje „Uue Hiina poliitika“ deklaratsiooni. Konoje teatas, et Jaapan kavatseb rakendada „uut korda“ Ida-Aasias, kuhu kuulusid Jaapan, Hiina ja Mandžukuo, Jaapani imperialismi juhtimisel.

Hiinas kavatsetava „uue korra“ olemust selgitas Jaapani välisminister Arita. 19. detsembril 1938. a. teatas Arita ajakirjanduse konverentsil välislehtede kirjasaatjaile, et „kõik kitsendused Hiinas, mis takistavad Jaapani-Hiina-Mandžukuo bloki kõvendamist, tühistatakse“.

See oli vaid „Hiina küsimuse“ lahendamise välispoliitiliseks osaks. Sisepoliitilisel alal oli uueks sammuks marionetlike võimude loomine jaapanlaste poolt okupeeritud Hiina territooriumil. Nii nägi Jaapani poolt 1938. a. väljakuulutatud „uus poliitika“ ette teiste riikide mõju täielikku väljasurumist Hiinast ja jaapani asevalitsejate võimu siseseadmist, kes oleksid jaapanlaste sõnakuulelikeks käsilasteks nende poliitikas täielikult alistada Hiina Jaapani piiramatule ülemvõimule. 1938. a. kujundasid jaapanlased okupeeritud Nankingis „Hiina valitsuse“ hiina reeturi Vang Tzin-Veiga eesotsas, pärast selle „presidendi“ surma panid jaapanlased selle „valitsuse“ etteotsa teise reeturi Tšen Gun-Bo. Peale Nankingi valitsuse, tegelikult temast sõltumatult, funktsioneeris Põhja-Hiina „valitsus“ Peipingis (Pekingis). Huihoas, Suijüani provintsis, oli veel üks marionetlik „valitsus“, mille

peaks oli mongoli vürst Devang. Selle „valitsuse“ võim hõlmas okupeeritud Sise-Mongoolia piirkondi.

Pärast seda, kui Jaapan 1937. a. juulis paiskas oma invasioonarmee Hiinasse, vallutasid jaapani väed poolteise aastaga kõik tööstuskeskused, sadamad, paljud raudteed ja tähtsaimad veeteed Päris-Hiinas. Hiina väed taandusid tehniliselt relvavarustuselt, sõjaliselt väljaõppelt ja organisatsioonilt rõhuvas ülekaalus olevate jaapani jõudude surve all maa sisemusse. Hiina pealinn viidi 1937. a. lõpul Nankingist üle Hankousse ja 1938. a. lõpul Hankou langemisel Tšunkingi.

Ent mida sügavamale tungisid jaapanlased Hiinasse, seda enam pörkasid nad sõjapidamisel üha suurenevaile raskustele. Sellega rööbiti ei soodustanud rahvusvaheline olukord juba 1939. a. algusest peale suurte jaapani sõjajõudude täiendavat saatmist Hiinasse. 1939. a. kevadel algatasid jaapani sõjaväeliste ringkondade reaktsioonilised elemendid avanüüri Halhin Goli jõe piirkonnas, mis sidus Jaapani tähelepanu Mandžuuria piiridega ja lõppes, nagu teada, jaapani relvatäristajate lüüasaamisega. 1939. a. sügisel aga tekkis seoses Euroopa sõjasündmustega uus strateegiline olukord, mis vahetult kajastus olukorras Hiinas. Neis tingimustes pidas Jaapan endale tingimata tarvilikuks säilitada igaks juhuks vabana maksimaalset hulka oma relvastatud jõududest. 1939.—1941. a. teostas Jaapan ka Hiinas vaid väiksemaid operatsioone kohalolevate jõududega. Hiina rindel ei toimunud neil aastail olulisi muudatusi.

Järgmiseks Jaapani „uue poliitika“ sammuks Hiinas oli 30. novembril 1940. a. Nankingis Jaapani ja Vang Tzin-Vei valitsuse vahelise „majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö ja kommunistliku iseloomuga hävitava tegevuse vastu võitlemise“ lepingu allakirjutamine. Selle jaapanlaste sammu sihiks oli saavutada silmapaistvate Tšunkingi valitsuse liidrite koostööd Jaapaniga, õhnestada riigi rahvuslikku ühtsust ja õhutada kodusõda Hiinas. Samal ajal sisaldas „uus poliitika“ igasuguseid lubadusi hiina rahvale, kui nad loobuvad vastupanust Jaapanile.

Jaapani poliitika meetodite muutumine oli tingitud Jaapani

ettevalmistumisest sõjaks USA ja Inglismaa vastu Vaiksel ookeanil. Jaapanil oli vajalik paisata osa oma relvastatud jõude Hiinast uue sõjalise avantüüri teostamiseks teisale. Teisest küljest püüdis Jaapan kokku klopsida Ida-Aasia riikide ideelis-poliitilist blokki, kus ta ammugi pretendeeris juhtivale kohale. Jaapani propaganda hakkas eriti agarasti kutsuma Hiinat tagasi „Ida-Aasia“ rüppe, kuulutama „püha sõda“ Ida-Aasia riikide „vabastamiseks“. Tõelikult püüdsid jaapani militaristid haarata oma kätte nii Hiina kui ka teisi Ida-Aasia riike, muuta neid oma „eluruumiks“.

Pärast ebaõnnestunud katset 1941./42. a. talvel vallutada tähtis strateegiline keskus — Tšangtša linn — sooritasid jaapani väed 1942. a. kevadel ja suvel rea operatsioone nii partisanipiirkondade vastu kui ka kogu rindel. Iga üksik neist operatsioonidest järgis oma eesmärki, tervikuna oli neil aga üldpealetungi iseloom hiina relvajõudude vastu. Eriti püüdis jaapani väejuhatuse likvideerida kaht tohutut rindekääru, mis tungisid jaapani vägede poolt okupeeritud tsooni. Need käärid tekkisid juba 1938./39. a. talvel, kui toimus rinde stabiliseerumine. Esimene neist hõlmas ulatuslikku osa Hunani ja Hupei provintsidest ning suurt lõiku Peiping-Hankou raudteest; teine käär — suurt osa Setšvani, Futšueni, Tšensi, Guanduni ja Hunani provintsidest. See käär kulges suures ulatuses rannikut mööda, kus asusid väiksemad hiinlaste kätte jäänud sadamad. Suurem osa Hankou-Kantoni raudteest, mis läbis seda kääru, oli samuti jäänud hiina sõjaväe kontrolli alla.

Ent kui jätta arvestamata mõningaid osalisi edusamme Setšvani provintsis, lõppesid jaapanlaste 1942. a. pealetungioperatsioonid ebaeduga. Pärast seda ja kuni 1944. a. aprillini arendasid jaapanlased Hiina rindel vaid üksikuid kohalikke operatsioone. Samal ajal ei haaranud Hiina kuomintangi väed ise põhimõtteliselt algatust enda kätte. Seejuures pakkus tohutuid käärusid moodustav rindejoon kõiki eeliseid pealetungivale poolele. Pealetungi korral oleks hiina sõjaväe kasutada olnud ka see eelis, et jaapanlaste tagalas olid partisanipiirkonnad ja suured partisanide rahvaarmeed, mis oleksid

võinud osutada hindamatut abi hiina vägedele. Ent hiina väejuhatuse ei osutunud võimeliseks neid eeliseid ära kasutama. Jaapanlased aga otsustasid, nähes seda kõike ja arvestades 1944. a. Vaiksel ookeanil tekkinud sõjalist olukorda, veelkord taotleda Hiinas ülesannete lahendamist, millega neil varem ei õnnestunud toime tulla. Neiks ülesandeiks oli — kahest rindekaarest haaratud rahvusliku Hiina territoorium ära lõigata tähtsamaist baasidest, seejuures vallutada hiinlaste kätte jäänud kaks raudteelõiku, reast välja lüüa võimalikult suurem hulk vaenlase vägesid ja vaenlast nõrgestada.

9. jaanuaril 1943. a. deklareeris Jaapani valitsus oma eksterritoriaalseist õigustest loobumist Hiinas ja väliskontsessioonide tagasiandmist marionetlikule „valitsusele“. Peale selle akti kirjutas Jaapan 30. oktoobril 1943. a. alla „liidulepingule“ Nankingi „valitsusega“, reklameerides Vang Tzin-Vei Hiinat „üheõigusliku ja suveräänse riigina“.

Milline oli nende jaapani deklaratsioonide väärtus, tõendab asjaolu, et Vang Tzin-Vei võimud ei omanud õigusi anda välja korraldusi ega võtta vastu otsuseid Jaapani okupatsioonivõimude nõusolekuta. Mis puutub aga kontsessioonidesse, siis osutusid mitte ainult Jaapani omad, vaid ka varem teistele riikidele kuulunud kontsessioonid jaapanlaste käes olevaiks. Jaapani „saadik“ Nankingi „valitsuse“ juures Tani selgitas 3. mail 1944. a. ajakirjanduse konverentsil jaapanlaste „ uut“ poliitikat järgmiselt: „Mõned inimesed,“ teatas Tani, „arvasid, et uus Hiina poliitika tähendab kõikide toimingute andmist hiinlaste kätte. Hiljem selgus nii valitsuse ja sõjaväe ringkondade esindajaile kui ka elanikkonnale, et uue poliitika ülesandeks on Hiina ja

MONGOOLIA RAHVA-VABARIIK

TSIFUNG
MANDŽUURIA
TSENDE
DŽEHOL

NINGSIJA

SUIJÜAN

TŠAHAR

HEBEA

ŠANSI

SANTUNG

KANSU

ŠENSU

HONAN

SETŠUAN

HUPEI

ANHOI

HUNAN

TŠENSI

GUITŠOU

GUANDUN

KUANGSU

FUTŠÜEN

HANDI
PRANTSÜSE
INDO-HIINA

LÕUNA-HIINA-MERI

FORMOOSA

LUZON

0 100 200 300 400 500 KM

Jaapani vaheline vastastikune usaldus ja kaastöö Suure Ida-Aasia sõja huvides.“

Lühidalt üteldud, andis Jaapan Vang Tzin-Vei Hiinale kui ka teistele „vastastikuse õitsengu sfääri“ suveräänseile maa-dele samad ülesanded, milliseid jättis hitlerlik „uus kord“ orjastatud euroopa rahvastele.

1944. a. aprilli keskpaigu asusid jaapani väed soomusük-suste toetusel pealetungile Hunani rindekäärude likvideerimise eesmärgil. Vaevalt üks kuu hiljem kohtusid kaks jaapani väekolonni, mis tungisid edasi põhjast ja lõunast teinetei-sele vastu piki Tšentšou-Hankou raudteeliini. Selles rindelõi-gus ettenähtud eesmärk oli saavutatud. Tiivustatuna kiire-mast edust kui ta nähtavasti oli ise oodanud, alustas jaapani väejuhatus veelgi ulatuslikumaid operatsioone Hankou-Kan-toni raudteeliini ja Huilini suunas kulgeva harutee valluta-miseks. Suve ja sügise jooksul vallutasid jaapanlased Tšang-tša, Hunani, Lilini, Huilini ja Liutšou linnad. Põhja poolt Jangtse suunast pealetungivad jaapani väed ja lõunast Kan-toni rajoonist edasitungivad väed ühinesid. Kogu territoorium Hankou-Tšangtša-Huilini-Kantoni joonest ida pool osutus rahvuslikust Hiinast äralõigatuks. Jaapani vägedel oli olu-lises osas õnnestunud täita ettenähtud ülesanded. Seejuures purustasid nad pealetungil üle 100 diviisi kuomintangi vä-gesid.

*

Neile, kes jälgisid kuomintangi armee seisukorda ja olu-korda mõningais kuomintangi ringkonnis, ei tulnud Jaapani 1944. a. operatsioonide säärane areng üllatusena. Jaapani-sõbralike elementide mõju avaldus juba selleski, et rindele koondatud kuomintangi väed olid tegelikult viimase poolteise aasta jooksul Jaapani pealetungi eel tegevuseta. Võitluse asemel jaapanlastega saadeti osa vägesid Sinkiangi, et hiina feodaalide-bürokraatide huvides taga kiusata sealseid rah-vaid.

Kuigi Jaapani võimu all oli peale Mandžukuo 45 miljoni elaniku ka vähemalt 150-miljoniline Päris-Hiina ja Sise-Mon-

goolia elanikkond, jäid Rahvusliku Hiina valitsuse käsutusse veel tohtud inimreservid. Kuid uute Hiina rahvusliku valitsuse käsutuses olevate reservide nagu ka materiaalsete ressursside kasutamist organiseeriti viimase ajani ebarahuldavalt. Võimetuse põhjused, täies ulatuses mobiliseerida jõude ja vahendeid, mida oleks võidud Jaapani sõjalisele agressioonile vastu paisata, peituvad Hiina juhtivate ringkondade mõningate elementide reaktioonilises poliitikas ja neis juhtivais ringkonnis leiduvate Jaapani agentide, nagu reeturite Vang Tzing-Vei, Tšen-Gun-Bo ja teiste kodumaa reetjate olemasolu.

Paljud Hiina suurmaaomanikud, pankurid ja suurärimehed, kellel oli otsustav mõju kuomintangi partei keskorganeis ja valitsusringkonnis, seisid iga abinõu vastu, mis oleks võinud kahjustada nende tavalisi meetodeid kasude kuhjamisel ja laialdaste rahvamasside ekspluateerimisel. Kogu sõjaraskuste koorma veeretasi nad talurahva, tööliste, käsitööliste ja haritlaskonna õlgadele, ise aga, kasutades sõjaolukorda, püüdsid suurendada oma rikkusi. Paljud ametnikud — nii kõrgeil kui ka alamail ametkohtadel — praktiseerivad laialdaselt altkäemaksude ja igasuguste ebaseaduslike andamite võtmist elanikkonnalt.

Üksikud, omal ajal võimude poolt reklaamiga ülespühutatud abinõud — valitsuse poolt põllumajandusele odavaprotsendiliste rahaliste laenude andmine, ühtse krundimaksu kehtestamine — ei küündinud tegelikult talurahvani. Krediidid sattusid suurmaaomanike ja kulakute kätte, ja kui nende kaudu jõudsidki talupoegadeni, siis vaid liigkasulaenude näol, mille eest maksti veelgi kõrgemaid intresse kui enne sõda. Endiselt võeti talupoegadelt arvukaid makse, nagu näiteks tööloomade maksu, politsei ülalpidamismaksu jne. Seaduslikult kehtestatud maksunormid olelesid ainult paberil. Tegelikke maksukogumisi teostati kogujate omal äranägemisel ja need ületasid tihti mitmekordselt seadusega kehtestatud norme. Sel taustal puhkes mõningais rahvusliku Hiina piirkonnis spontaanseid talupojamässe ja ülestõuse kohalike võimude ja suurmaaomanike vastu.

Ex bibl. univ. Ta

Rahvuslik Hiina sattus ülliraskesse olukorda seetõttu, et üle 90% kogu Hiina tööstusest oli langenud Jaapani kontrolli alla. Tõsi küll, ligi 120 tuhat tonni tööstusseadmeid evakueeriti tänu tööliste kangelaslikele jõupingutustele, polnud ka puudu tooraineressurssidest, tööjõust, viljakaist maa-aladest. See võimaldas Setšuaani, Jünnani ja teistes provintssides taasrakendada või laiendada mõningaid mäetööstuskäitisi, luua väiksemaid malmi- ja terasevalamistehaseid, sõjatehaseid relvastuse ja laskemoona tootmiseks, tekstiilvabrikuid, mitmesuguseid keemiatööstuslikke käitisi jne. Ent see, mis oli tehtud, moodustas vaid väikese osa sellest, mida oleks võidud teha möödunud 5—6 aastaga teissuguse organisatsiooni juures ja rakendades rahvamajanduse riiklikke reguleerimisabinõusid sõjaolukorras. Sellest hoolimata, et Hiina oli sõjas juba palju aastaid, reguleeris valitsus rahvusliku Hiina majandust vaid tähtsusetul määral. Eriti käib see säärase tähtsate rahvamajanduse valdkondade kohta, nagu kaupade käibe ja rahaliste kapitalide kasutamine. Paljud eraomanike käitised hakkasid tegevust lõpetama „ebatasuvuse“ ettekäändel, olgugi et nad tootsid sõjaolukorras hädatarvilikke tooteid. 1944. a. suvel märkis ajaleht „Sinhuažibao“: „Hiina tööstus elab üle rasket kriisi. Paljud vabrikud piiravad toodangut ja vallandavad töölisi. Isegi tehaseis, mis töötavad otseselt riigikaitseks, on otsustatud tööliste arv alla viia 50%-le.“

Sellega rööbiti langes viimaseil aastail ka hiina vägede võitlusvõime, kes olid kuomintangi kindralite juhtida. See tulenes neist raskest materiaalseist tingimustest, millesse need väed olid asetatud, kui ka kuomintangi propagandaaparaadi mõjutusest, mida juhivad nõndanimetatud „Sisi“ grupi liikmed. See aparaat püüdis kuomintangi vägedele rohkem sisendada vaenulikkust hiina kommunistide, 8. armee ja rahvapartisanide vastu kui jaapani okupantide ja nende poolt rakendatavate hiina marionettvägede vastu. Pole põrmugi imestada, et neis tingimuses kuomintangi väed a. 1944 said raskesti lüüa, jaapanlased aga tublisti paremustasid oma strateegilist seisundit Kesk- ja Lõuna-Hiinas.

Seejuures, nagu kõik mäletavad, püüdsid hiina väed

1944. a. kevadel reaktsiooniliste ametnike tagakiusamise eest põgenevaid kazahhe jälitades tungida isegi Mongoolia rahva-
vabariigi piiresse. Päevil, mil jaapani väed arendasid peale-
tungi Tšunkingi kindralite armeede vastu ja vallutasid ühe
strateegilise punkti teise järel, esitasid Tšunkingi valitsuse
esindajad 8. armeele jällegi nõudmise — laiali saata suur osa
tema regulaarvägedest ja kõik partisanide relvastatud jõud
peale 10. regulaardiviisi.

See poliitika ja „strateegia“ tekitas äärmist pahameelt
mitte ainult kõigi Hiina demokraatlike elementide, vaid ka
ameeriklaste hulgas, kes olid huvitatud sellest, et Hiina kui
sõjaline liitlane ei langeks reast välja ja et Hiina sõjalised
pingutused võitluses ühise vaenlasega oleksid ülimal määral
tõhusad. Osa ameerika ajakirjandust arvustas oma veergudel
Tšunkingi valitsuse poliitikat ja märkis, et Tšan-Kai-Ši lan-
geb tihti reaktsiooniliste, Hiina huvidele vaenulike elemen-
tide mõju alla. Ameerika esindajad nõudsid, et Tšunkingi
väed, mida rakendati 8. armee ja tema baasi, Šensi-Han-
siu-Ninsia Eri-piirirajooni blokeerimiseks, paisataks rindele
jaapanlaste vastu.

Välismaa ajakirjanduse andmeil hõlmab Eri-piirirajoon —
8. armee tähtsaim baas — Šensi provintsi põhjaosa, temaga
läänes piirnevat Hansiu provintsi piirkonda ja Ninsia pro-
vintsi kaguosa. Määravat poliitilist osa selles rajoonis eten-
dab Hiina kommunistlik partei. Rajooni administratiivseks,
kultuuriliseks ja tööstuslikuks keskuseks on Janjangi linn
Šensi provintsis. Administratiivorganid kogu rajoonis vali-
takse demokraatlike põhimõtete alusel. Eri-piirirajoonis on
likvideeritud paljud maksud; maa väljarentimisel on keelatud
võtta renti üle kindlaksmääratud, rentnikule jõukohase nor-
mi, mis kehtestatud kohaliku võimu poolt; samuti on keela-
tud rahalaenutamisel võtta intressi üle kehtestatud normi.
Järelilikult on selles Hiina piirkonnas hävitatud feodaalsete
maolude ja liigkasuvõtmise jäänuste võimutsemine — Hiina
talurahva kohutav nuhtlus. Samas vaimus teostatakse agraar-
reforme kõigis Eri-partisanipiirkonnas, mis olid organiseeri-
tud jaapani vägede tagalas 8. armee ja Hiina kommunistliku

partei poolt. Neid piirkondi on üle viieteistkümne ja neis asub välisajakirjanduses avaldatud andmeil üle 90 miljoni inimese suurune elanikkond, kes võttis aktiivselt osa võitlusest jaapanlaste vastu.

Ajalehe „Times“ kirjasaatja, olles tutvunud olukorraga ulatuslikes Põhja-Hiina partisanipiirkonnis, tegi järgmise järelduse: „Hiina valitsus, kes püüaks likvideerida demokraatlike muudatusi ja taastada endist maamehe ekspluateerimist suurmaamanike ja liiakasuvõtjate poolt, anda võim jällegi korrupsiooniliste ametnike kätte, leiaks kahtlemata üksmeelset vastupanu Põhja-Hiina elanikkonnalt ja see võiks viia kodusõjani. Überpöörduvalt, demokraatlik valitsus, kes kindlustaks ja arendaks edasi praegusi muudatusi, ei leiaks mingit põhjust konfliktiks. Ta märkaks vaid, et Põhja-Hiina on muutunud mahajäänuimast üheks moodsamaks Hiina piirkonnaks.“

See osa Hiinast, kus sündmuste arengus tekkis Šensi-Hansiu-Ninsia Eri-piirirajoon, kuulus ammu ajast Hiina majanduslikult mahajäänute ja vaesemate piirkondade hulka. Ent viimasel aastakümnel ja eriti jaapanivastase sõja ajajärgul saavutas see piirkond mitte ainult kultuurilise, vaid ka majandusliku õitsengu, tänu kohalike võimuorganite edumeelsele poliitikale. Haritav pindala on siin suurenenud seevõrd, et elanikkond on toiduainetega täielikult kindlustatud ja mõningal määral on arenenud ka tööstus. Seal on nüüd väiksemaid raua- ja terasevalamiskäitisi, masinaehitustöökodasid, trükikodasid, tekstiil-, õmblus- ja muid käitisi; toodetakse kivist. Ehkki kogu sel tööstusel on pooleldi kodutöenduslik iseloom, on ta sellegipoolest 8. armee ainsaks relva- ja riidevarustusbaasiks, varustab aga ka elanikkonda hädatarvilisemate tööstustoodetega.

Eri-piirirajoonis ja partisanipiirkonnis loodud tööstusel on seda suurem tähtsus, et 8. armee ja partisanid 1940. a. alates ei saanud üldse enam varustust Hiina keskvalitsuselt. Eri-rajooni blokeerivad Tšunkingi kindralite väed ei lasknud sinna vedada isegi mitte arstimeid ja 1940. a. lõpust alates püüdsid korduvalt organiseerida võitlust nende Hiina piirkondade vastu.

Hoolimata tunduvaist raskusist, mida ei loonud ainult jaapani okupandid, vaid ka hiina reaksionäärid, rakendas 8. ja uue, 4. armee juhatus tohutut energiat rahva võitluse organiseerimisel Jaapani agressiooni vastu. Jaapanlaste poolt okupeeritud rajoonesse tulid nende armeede esindajad, vahel relvastatud salkade saatel, moodustasid seal kohalikke jaapanivastaseid valitavaid võimuorganeid, organiseerisid relvastatud partisanipolkusid, rahvamiilitsa ja omakaitse gruppe.

Nii tekkisid Hiinas laialdased piirkonnad, mis asusid vormiliselt jaapani vägede poolt okupeeritud tsoonis, tegelikult aga olid suurearvulise rahvaliku partisaanarmee baasideks. See armee tegutses jaapanlaste ühendusliinide ja garnisonide vastu, sidudes üsna suuri jaapanlaste jõude.

8. ja 4. armee ning partisanid olid kasvanud võimsaks jõuks. Nende armeede regulaarvägede suurus ületas 1944. a. 500 tuhat inimest, rahvalike partisanivägede suurus — 2 200 000 inimest. Nende Hiina rahvuslike jõudude vastu rakendasid jaapanlased ligikaudu kaks kolmandikku kõigist oma vägedest Hiinas. Äärmiselt puudulikust relvastusest hoolimata andsid 8. ja uus, 4. armee ning rahvapartisanid okupatsioonivägedele tunduvaid lööke.

*

Nõukogude Liit ja Hiina on naaberriigid, kellel on ühised piirid mitme tuhande kilomeetri ulatuses. Mõlemat riiki seovad mitmesugused poliitilised, majanduslikud ja sõjalised huvid. NSV Liit oli esimene suurriik maailmas, kes võttis oma suhete aluseks Hiinaga võrdõiguslikkuse põhimõtte ja hiina rahva suveräänsete õiguste austamise. Juba oma deklaratsioonides 1919. a. ja 1920. a. kuulutas NSVL valitsus kehtetuks kõik Hiina suveräänseid õigusi või huve piiravad lepingud ja kokkulepped, mis endine tsaarivalitsus oli sõlminud nii Hiinaga kui ka kolmandate riikidega.

Nõukogude rahvas on möödunud aastate jooksul säilitanud oma kindla sõpruse hiina rahva vastu. Ta tõendas seda tegudega raskeil päevil, kus hiina rahvale tungis kallale ag-

ressiivne Jaapan. Nõukogude Liit ja Hiina olid vabastussõja ajal ühes leeris agressoritebloki vastu läänes ja idas. Nõukogude valitsus, ustav oma liitlaskohustusile, pidas tarvilikuks kuulutada, et 9. augustist 1945. a. alates loeb Nõukogude Liit end Jaapaniga sõjajalal olevaks. Nõukogude Liidu avalduses rõhutati, et „tema selline poliitika on ainsaks vahendiks, mis on võimeline lähendama rahu saabumist, vabastama rahvaid edasistest ohvritest ning kannatustest ja andma jaapani rahvale võimaluse pääseda neist hädaohtudest ning purustustest, mis Saksamaa läbi elas pärast tema keeldumist tingimusteta kapituleerumisest“.

Oma võidurikka pealetungiga vabastas Punaarmee Mandžuuria, mille röövvalutajad-jaapanlased olid Hiinalt ära kiskunud ja muutnud platsdarmiks, et Hiinale ning NSV Liidule peale tungida. Jaapani imperialism purustati ja 2. septembril kirjutasid Jaapani riigi ja sõjaväe esindajad alla tingimusteta kapitulatsiooni aktile. Agressiooni kolle Kaug-Idas on likvideeritud suurte liitlaste ühiste pingutustega, milles nii NSV Liidul kui Hiinal on olnud täita suur osa.

30. juunist kuni 14. juulini ja pärast Berliini konverentsi 7.—14. augustini 1945. a. toimusid Moskvas läbirääkimised ühelt poolt NSVL Rahvakomissaride Nõukogu esimehe J. V. Stalini ja NSVL välisasjade rahvakomissari V. M. Molotovi ning teiselt poolt Hiina peaministri Sun Tszõ-Veni ja Hiina välisministri Van Ši-Tsze vahel. Nende läbirääkimiste tulemusena kirjutati Moskvas 14. augustil 1945. a. alla sõprusning liiduleping Nõukogude Liidu ja Hiina vabariigi vahel ning kokkulepped Hiina Tšangtšuni raudtee (Ida-Hiina raudtee ja Lõuna-Mandžuuria raudtee), Port Arthuri, Dalnõi sadama ning vastastikuste suhete kohta Nõukogude Ülemjuhataja ja Hiina administratsiooni vahel pärast Nõukogude vägede astumist Hiina kolme idaprovintsi territooriumile.

Need 14. augustil allakirjutatud dokumendid omavad määratu ajaloolise tähtsuse nii NSV Liidule kui ka Hiinale, niisamuti ka NSVL ja Hiina suhete järgnevale arengule. Kõigi nende dokumentide olulisemaks tunnuseks on see, et kõik neis dokumentides puudutatud küsimused on lahendatud vas-

tavalt nii Nõukogude Liidu kui ka Hiina vabariigi riiklikele põhihuvidele. Tuleb ära märkida, et kõik need NSVL ja Hiina vahelised kokkulepped vastavad käesoleva aasta veebruarikuus kolme liitlasriigi juhtide poolt Krimmi Konverentsil vastuvõetud otsustele.

Avaldatud dokumentide hulgas kuulub esikoht NSVL ja Hiina sõpruse- ning liidulepingule, mis väljendab mõlemate kokkuleppivate riikide kõikumatut püüdlust töötada koos rahu ja julgeoleku alalhoidmisel mõlema maa ja kõigi rahuarmastavate rahvaste hüvanguks. Lepingu põhieesmärgiks on tugevdada alati mõlemate maade vahel valitsenud sõbralikke suhteid liiduga ja ulatusliku koostööga. Leping näeb ette mõlemate maade poolt kõigi nende võimuses leiduvate vahendite tarvituselevõttu, et teha võimatuks agressiooni kordumine ja rahu rikkumine Jaapani poolt. Leping kõrvaldab võimaluse ühe poole osavõtuks liidust või koalitsioonist, mis on suunatud teise poole vastu.

Soovides kindlustada sõbralikke suhteid, mis on alati kehtinud Nõukogude Liidu ja Hiina vabariigi vahel ning arvestades kummagi poole julgeoleku ja majandusliku arengu huvisid, kohustuvad mõlemad lepinguosaliselt ühiselt töötama tihedas ning sõbralikus koostöös pärast rahu saabumist, tegetsema üksteise suveräniteedi ja territoriaalse tervikluse vastastikuse austamise põhimõtete kohaselt ja mitte vahele segama teise lepinguosalise siseasjadesse. Leping näeb ette teineteisele kõige võimaliku majandusliku abi osutamist pärast-sõjaaegsel perioodil nii mõlemate maade taastamise kergendamise ja kiirendamise eesmärgil kui ka selleks, et anda oma panus maailma hüvanguks.

Lepinguga määratud kohustused ei mõjuta mingil määral õigusi ja kohustusi, mida mõlemad maad omavad ühendatud rahvuste organisatsiooni liikmeina.

See asjaolu, et nii sõprus- ning liiduleping kui ka kõik teised sellega ühel ajal allakirjutatud dokumendid on sõlmitud kolmekümneks aastaks, suurendab veel rohkem nende erakordset tähtsust.

Tähtsaks täienduseks lepingule majandusliku koostöö alal

on kokkulepe Hiina Tšangtšuni raudtee kohta. Kokkulepe näeb ette Ida-Hiina ja Lõuna-Mandžuuria raudteede ühist kasutamist, mis pärast jaapanlaste väljaajamist Hiina kolmest idaprovintsis (Mandžuriast) ühendatakse üheks raudteeks „Hiina Tšangtšuni raudtee“ nimetuse all. See tee on NSVL ja Hiina vabariigi ühiseks omandiks võrdsel määral ja ühise omanduse õigust ülaltähendatud raudteele ei tohi edasi loovutada ei täielikult ega osaliselt. Üldmainitud raudteede ühist kasutamist teostatakse ühise valitsuse poolt Hiina suveräniteedi all kui puhtkaubanduslikku transportettevõtet. Tähendatud raudtee ühise kasutamise eesmärgil asutatakse Hiina Tšangtšuni raudtee Hiina-Nõukogude ühing. Selle ühingu juhatus koosneb kümnest liikmest, kellest viis määratakse Hiina valitsuse ja viis Nõukogude valitsuse poolt. Juhatus saab asuma Tšangtšuni linnas.

Suur tähtsus mõlemate maade julgeoleku kindlustamisel ja agressiooni ärahoidmisel on kokkuleppel Port-Arthuri kohta. See kuulus kindlus langes 40 aastat tagasi tsaarivalitsuse lüüasaamise tagajärjel Vene-Jaapani sõjas 1904./05. a. jaapani militaristide kätte. Ent nagu ütles seltsimees Stalin oma läkituses rahvale 2. septembril 1945. a.: „Vene vägede lüüasaamine 1904. aastal Vene-Jaapani sõja ajal jättis rahva teadvusse raskeid mälestusi. See lasus meie maal musta plekina. Meie rahvas uskus ja ootas, et saabub päev, kus Jaapan purustatakse ja see plekk likvideeritakse. Meie, vana põlvkonna inimesed, ootasime seda päeva 40 aastat. Ja see päev saabus.“

Selle kokkuleppega muudetakse Port-Arthur nüüd tähtsaks Nõukogude sõja-merebaasiks Vaiksel ookeanil, mis on avatud ainult Hiina ja NSVL sõja- ning kaubalaevadele. Port-Arthuri ühine kasutamine sõja-merebaasina rajaneb järgmistele alustele: baasi kaitsmine antakse Hiina valitsuse poolt NSVL valitsusele, kes püstitab vajalikud ehitused, misjuures kõik kulud kannab NSVL valitsus; NSVL valitsusel on õigus pidada Port-Arthuri piirkonnas maa-, mere- ja õhujõude ning määrata nende paigutus; tsiviiladministratsioon kuulub Hiinale; Port-Arthuri ühise kasutamise küsimuste alal asutatakse sõ-

jaline komisjon, kuhu kuulub kaks hiina ja kolm nõukogude esindajat nõukogude esimehega ja Hiina aseesimehega.

Kokkuleppele Port-Arthuri kohta liitub vahenditult kokkulepe Dalnõi sadama kohta, mis kuulutatakse kõigi maade kaubandusele ja laevandusele avatud vabasadamaks. Kokkulepe Dalnõi sadama kohta näeb ette osa sadamate ja laohoonete rendileandmist Nõukogude Liidule ja reguleerib mõlemate maade huve, määrates, et rahu ajal ei kuulu sadam sõjamerebaasi tingimuste alla, nagu see on määratud kokkuleppes Port-Arthuri kohta, kuid need tingimused hakkavad selles tsoonis kehtima sõja puhul Jaapaniga.

Võidukas Punaarmee murdis läbi ja purustas jaapanlaste püsivkaitse Mandžuurias, vabastades viimase, ja sundis Kvantungi armee alistuma. Sõjaliste operatsioonide tagajärjel astusid Nõukogude väed Mandžuuria, või teiste sõnadega „Kolme idaprovintsi“ territooriumile, mis Nõukogude Liit tunnistab Hiina osaks. See tegi vajalikuks kokkuleppe suhete kohta Nõukogude ülemjuhatusel ja Hiina administratsiooni vahel. Sellesama kokkuleppega määrati täpselt kindlaks ka Hiina seadusliku riigivõimu taastamise tingimused ja kord vabastatud Mandžuuria territooriumil.

Moskvas 14. augustil allakirjutatud dokumentide väga oluliseks osaks on NSVL välisasjade rahvakomissari V. M. Molotovi erinoot, milles märgitakse, et Nõukogude valitsus on nõus andma Hiinale moraalselt toetust ja abi sõjavarustusega ning teiste materiaalseste ressurssidega, kusjuures see toetus ja abi läheb täielikult rahvuslikule valitsusele kui Hiina keskvalitsusele. Noodis rõhutatakse, et Nõukogude valitsus kinnitab uuesti Hiina suveräniteeti kolme idaprovintsi, s. t. Mandžuuria, üle ja avaldab seoses sündmustega Sinkiangis, et tal pole kavatsust vahele segada Hiina siseasjadesse.

Lõppeks Moskvas toimunud Hiina-Nõukogude läbirääkimiste tähtsaks tulemuseks olid noodid, mida vahetasid V. M. Molotov ja hr. Van Ši-Tsze Mongoolia rahvavabariigi sõltumatuse kohta, mis on NSVL kauaaegne ja proovitud liitlane ning andis oma väärtusliku osa Jaapani agressori purustamisel. Hiina valitsus avaldas, et ta tunnustab Mongoo-

lia rahvariigi sõltumatust selle praegustes piirides, kui pärast Jaapani lüüasaamist Välis-Mongoolia rahva hääletus seda korduvalt avaldatud sõltumatuse taotlust kinnitab. Võttes rahuldusega teadmiseks Hiina valitsuse noodi avaldas Nõukogude valitsus omalt poolt, et ta austab Mongoolia rahvavabariigi riiklikku sõltumatust ja territoriaalset terviklust.

Nõukogude rahvas võttis sügava rahuldusega vastu sõprus- ja liidulepingu Hiinaga ning NSVL ja Hiina vahelised kokkulepped 14. augustist. Nõukogude rahvas jälgis alati suurima kaastunde ja sümpaatiaga hiina rahva võitlust sõltumatuse ja vabaduse eest. Nõukogude rahvas toetab siiralt kõiki Nõukogude valitsuse algatusi, mis on suunatud NSVL ja Hiina sõpruse tugevdamisele mõlemate rahvaste heaks ning üleüldise rahu heaks. NSVL ja Hiina on seotud mitte ainult ühise geograafilise piiriga, neid seob ka põhiliste eluliste huvide ühtlus. Nende huvide kaitset kindlustavad 14. augustil allakirjutatud NSVL ja Hiina vahelised kokkulepped, mis tähistavad tähtsat järku Nõukogude Liidu ja Hiina vabariigi rahvaste sõpruse arengus ja tugevdamises.

Vastutav toimetaja J. Saat.

В помощь изучающим политическую карту мира. Китай.
На эстонском языке.

Ladumisele antud 26. IX 1945. Trükkimisele antud 7. II 1946. Paber 56:79 cm^{1/16}. Trükiarv 10200. Trükitähti trükipoognas 34928. Trükipoognaid 1,75. Arvutuspoognaid 1,31. MB-01146. Tellimise nr. 1118. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

80 kop.

A15884

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00496223 1